

ДИСКУСИЈА

МЕСТО ПРИВРЕДНОГ ПРАВА У СИСТЕМУ НАШЕГ ПРАВА

Рад порф. др. Ананија Илића: „Место привредног права у систему социјалистичког права ФНРЈ“, објављен у првом броју (за 1953 годину) *Годишњака Правног факултета у Сарајеву*, већ је добио позитивну оцену у приказима наше најновије правне литературе (у приказима проф. др. Р. Лукића у *Архиву за правне и друштвене науке*, бр. 2, 1954, и у *Аналима Правног факултета у Београду*, бр. 3, 1954, и др. Ведриша и Адолфа Драгичевића у *Зборнику Правног факултета у Загребу*, бр. 3—4, 1954). Ми се тој оцени придружимо, нарочито из разлога што сматрамо да је аутор изабрао актуелну тему и да је научним методом анализирао конкретне чињенице из наше стварности и правилно их повезао с нашим постојећим прописима те је на тај начин с успехом одбранио свој став да „постоје услови да привредно право као посебна грана права добије своје место и своју афирмацију у ситему социјалистичког права ФНРЈ“.

Нама се, међутим, чини да је поред свега тога потребно још разматрати ово питање које је актуелно не само са теориског гледишта, него и са становишта организовања и структуре наставе на нашим правним факултетима, а исто тако и за наше законодавство и праксу. Стога ћемо и ми покушати да у вези интересантних излагања проф. др Илића, дајући овде неколике своје примедбе, покренемо даљу дискусију о том питању.

Истина, ово питање било је код нас актуелније ранијих година, у периоду административног управљања привредом и административног планирања, кад је било и порицања потребе постојања привредног права као засебне гране нашег социјалистичког права, али оно је још актуелно — и то, ако и није више много актуелно питање самог постојања привредног права као засебне гране нашег права, још увек је, по нашем мишљењу, врло актуелно и може бити дискутовано питање *садржине и обима* ове гране права и њезиног разграничења са другим сродним или суседним правним дисциплинама. А ово питање свакако је важно и за одређивање *места* привредног права у нашем правном систему, кад се већ и усвоји мишљење да оно треба да постоји као такво. Аутор је илустровао обе стране овог питања, и то прву много више него другу, а штета је, чини нам се, што се није више упустио у разматрање ове друге стране питања, макар и на штету простора који је користио за осветљавање прве стране.

Аутор је пошао од сажетог разматрања буржоаског, углавном немачког привредног права, с једне стране, и од кратког, али за његов конкретни рад довољног прегледа ставова који се заузимају у совјетској правној науци у погледу питања постојања или непостојања привредног права у совјетском правном систему, с друге

стране. Мислимо да је добро учинио што је пошао од тих разматрања и да је користећи тај упоредни метод успео да укаже на главне опреке тих правних система, односно схватања у буржоаској и у совјетској правној науци, с једне, и нашег привредног права, наше науке и правне праксе, с друге стране. Тако је његов прелаз на разматрање места, садржине и система нашег привредног права добио у својој научности, а његова аргументација у погледу властитих ставова у питању места привредног права у систему нашег социјалистичког права у својој уверљивости и чврстини.

Но, ми би овде приметили да нам се чини да би ауторова аргументација и одбрана властитих ставова испала још потпунија и прихватљивија да је полазећи од разматрања буржоаског привредног права ово узео у његовој целини. Наиме, он је углавном посматрао и критиковао буржоаско, уствари немачко привредно право, и то углавном оно и онакво које и какво се појавило и развило у Немачкој за време Првог светског рата и неколико година после њега, у специфичним економско-друштвеним условима какви су тада постојали у Немачкој и који су доста брзо губили од своје изразите тадашње специфичности. Додуше, сам назив „Привредно право“ унеколико га је упућивао на то. Али, како нам се чини, чак ни данашње буржоаско привредно право, на које без сумње има јаког утицаја све дубља унутрашња криза капитализма и у коме се све јаче осећају и постају све више нужне интервенције државе у привредном збивању, не може се — бар не у целини и скоро искључиво, као што то чини аутор — посматрати па ни упоређивати са становишта оног послератног немачког привредног права. Нама се чини да се буржоаско трговинско право, са главним својим институтима, класичним начелима и усвојеним методима задржало као језгро савременог буржоаског привредног права које је, сагласно развоју производње и промета, одавна већ прешло границе класичног трговинског права (и стога добило назив „прометно“ и „привредно“ право). Према томе, ми бисмо рекли да су аутономија воље, регулисање путем уговора и слободна утакмица капиталиста још увек претежније карактеристике буржоаског привредног права неголи метод регулисања од стране државе, а то тако и мора бити или нам бар изгледа природно кад се узму у обзир економско-друштвени односи у капитализму, па према томе и предмет регулисања у буржоаском привредном праву.

Претпоставивши да је наша примедба правилна, ми бисмо рекли даље да је аутор (стр. 86) правилно упоређивао оно и онакво буржоаско привредно право од кога је пошао, дакле у оном његовом ужем и не сувише типичном смислу и обиму, с једне стране, и наше привредно право какво се формирало у периоду дириговања привредом од стране државних органа, с друге стране. Но, било би исто тако корисно, па и корисније, да је извршио и упоређење буржоаског привредног права у целини (онаквог каквог га ми малочас замислимо), с једне стране, са нашим привредним правом какво се развило и какво се даље развија у садашњем периоду друштвеног

управљања привредом, конкретније речено у периоду управљања нашом привредом од стране радних колектива и постепеног одумирања државних функција.

И у нашем данашњем привредном праву карактеристични су и морају бити у условима деловања закона вредности и робно-новчаног промета карактеристични облигациони уговори, па и друге неке особености које су формално исте или врло сличне као и у буржоаском привредном праву, иако се иза њих и испод њих налазе суштински друкчији економско-друштвени односи. То је морало довести аутора и довела га је до разматрања питања предмета и субјеката нашег привредног права (стр. 90 и 91). Она су у суштини правилна, али бисмо овде поставили опет једно питање: да ли су његова разматрања управо тих питања могла бити нешто шира а тиме и прихватљивија. Упоређивање нашег привредног права са буржоаским привредним правом, како смо га ми замислили, проширило би та разматрања. Ми, наиме, мислимо — али и то је за дискусију — да је срж постављеног питања место привредног права у нашем социјалистичком праву првенствено у питању предмета, а поред тога и у питању субјеката нашег привредног права. А на овим питањима аутор се, како нам изгледа, мање задржао него што је било потребно. Она садржајна разлика између буржоаског привредног права, с једне, и нашег данашњег привредног права, с друге стране, на коју аутор правилно указује, тражи и нешто јаче осветљавање, можда и с оних тачака гледишта с којих је код нас осветљавано и питање даљег опстанка наше раније Државне арбитраже и оправданости или неоправданости њезиног прерастања у данашње привредне судове, и питање доношења Општих узанса за послове промета робом. Нешто дубље улажење управо у ова питања, у питања предмета и субјеката нашег привредног права, довело би до још успелије аргументације у прилог става да је потребно да поред нашег социјалистичког грађанског права, специјално облигационог права, постоји и наше привредно право као посебна грана права. Вероватно би се тим путем лакше дошло и до одговора на питање да ли и правни посао контрахирања, о чему аутор такође говори, треба сматрати (као што чини проф. др. Балог) послом привредног права где се као једна од уговорних страна може појавити и земљорадник-произвођач као приватно лице, па и уопште на питање да ли морају обе уговорне стране бити привредне организације да би се закључени посао могао сматрати привредноправним послом. Питање је важно и за давање одговора и на тему коју је аутор обрадио. Треба имати у виду да ми имамо приватни сектор и да, на пример, занатлија као појединац учествује у нашем привредном животу и да је приватно занатство у њему фактор који чак настојимо и развити.

Све нам то намеће и питање да не би можда било корисно у тражењу одговора на постављено питање узети као једно од упоришта и одредбе Закона о привредним судовима, нарочито одредбу члана 4 тога Закона где се говори о празним пословима одређених категорија — под условом да су од важности за привреду. А шта је

важно за привреду и у којој мери треба да буде важно за привреду? То је, како нам се чини, једна ствар коју је неопходно потребно узети у оцену кад се разматра постављено питање. Не сме се сметнути с ума да процес нашег привредног и општедруштвеног развитка тече даље и да не може бити неких за увек утврђених мерила и оквира ни за предмет нашег привредног права које се даље развија, па и нешто брже него неке друге гране нашег права. И само питање субјектата тога права не може се једном за увек решити те ће се тако и њихов број и категорије нужно мењати у дијалектичком развитку нашег друштвеног живота и нашег права.

Све ово нисмо подвукли да би умањили вредност овог научног рада проф. др. Илића или да би оспорили његову главну поставку, него као иницијативу за даље размишљање о питању које је он добро изабрао и са лепим успехом обрадио. Исто тако бисмо желели да истакнемо да је аутор на крају свог рада дао један прихватљив систем привредног права, какав би требало и какав је углавном усвојен у нашим наставним програмима. Но, поред свега тога остаје потреба да се даље ради на осветљавању подређених питања односно питања која као другоразредна проистичу из главног питања, на чије је решење аутор с успехом и правилно указао.

Ту, свакако, заслужује пажњу и питање разграничења привредног права у нашем правном систему према осталим сродним или блиским гранама права. Ово је важно већ стога што се не може, како нам се чини, у потпуности одредити ни само место привредног права у нашем систему, ако се барем не скицирају те границе. Трбало би конкретније дискутовати где су границе грађанског права, с једне, и привредног права, с друге стране, па границе привредног права према административном праву, према радном праву, кривичном праву итд. Ту се јављају нови проблеми, као, напр., куда спадају проблеми привредног криминала, је ли то проблем кривичног, односно административно-казненог права, или можда самог привредног права? Није лако одговорити ни на питање куда спада материја о ликвидацији предузећа, да ли у привредно право или у грађанско-процесуално право, а поготову је тешко одговорити кад се зна да прописи о ликвидацији садрже и доста материјалноправних одредаба поред процесуалних. Поставља се и питање да ли у нашем привредном праву треба усвојити разлику између објективних и субјективних привредних (трговинских) послова, јер од решења тога питања зависи и правилно решење даљих неких питања, као например, обима привредног права, па надлежности судова.

Др. Стеван Јакишић

НЕКА СПОРНА ПИТАЊА ИЗ ГРАЂАНСКОГ ПРАВА

У нашој правној теорији води се последњих година о многим проблемима корисна борба мишљења, развијају се интересантне дискусије. У овом напису осврћу се на три проблема о којима